

SBURATORUL *Literar*

REVISTA · SAPTAMANALA

SUMARUL No. 16

E. Lovinescu	Hortensia Papadat-Bengescu (III)
Emil Dorian	Căntece pentru Leloaara
Hortensia Papadat-Bengescu	Iadul
G. Rotică	Si azi ca totdeauna
Camil Baltazar	Podgoria început de iarnă
Al. Popescu-Telega	Miguel de Unamuno
B. Fundoianu	Între Franța și Germania
Andrei Velea	Baia de soare

CRONICA DRAMATICA. — F. ADEREA. — *Teatrul Regina Maria*: Hero și Leandru.

CRONICA ARTISTICA. — VICTOR ION POPA: Ghilaș, Ghenea, Molda și Mario Ledda. — *Insemnări Literare.*

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică și Culturală

Prețul unui număr

LEI 2.-

Abonamente : pentru un an Lei 100,—

" 1/2 " " 60,—

Abonamente se primesc la :

Administrația Revistei „Sburătorul Literar“

BUCUREȘTI

STRADA SMÂRDAN, 4

și a librăria „Mercur“, București, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondență,
trimițându-se costul respectiv prin mandat poștal,
la Administrația Revistei.

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe adresa
d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu,

Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Pa-
trașcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere,

Figurine literare, Anticipații literare, etc.

Ed. „Ancora“ Alcega & ai ei

PREȚUL LEI 15.—

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ȘI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

Hortensia Papadat-Bengescu

III

Calitativ literatura d-nei Hortensia Papadat-Bengescu este privită ca o literatură lirică; de noțiunea ei se leagă deci toate rezervele, pe care le avem față de lirism, și, mai ales, față de fenomenul confuziunii genurilor literare. Natura acestui lirism este însă atât de specială încât merită să-i delimităm caracterelor, ce scot pe scriitoare din ambianța comună, pentru a o izola.

* * *

Lirismul este expresia directă a unui sentiment; în acest înțeles strict, el e împrăștiat în dozări de o varietate infinită în orice creațiune artistică. Limitele inteligenței sunt limitele ineseși ale lumii; în conștiința cea mai obiectivă, realitatea intră în formele de cunoaștere ale omului, alterându-se și prin ecuația personală a individului. Deformând în mod fatal obiectul, arta trădează deci o involuntară atitudine sufletească. Dela această primă formă infuză, lirismul se ridică apoi până la forme complexe și organizate, căutând în obiect numai un pretext pentru exaltarea personalității.

Lirismul d-nei Hortensia Papadat-Bengescu iese din domeniul mediu al sentimentalismului atât de obișnuit la femei; el e lipsit de duioșie, de melancolie și de acea tonalitate vagă și dulce de care e saturată mai ales literatura romantică. De după zăbrelele simbolice ale vieții, inima scriitoarei nu bate în ritmul potolit al satisfacției ci în svăcnirea violentă și chinuită a contrarietății; printre rețele, imaginația fuge spre cucerirea himerii și, după ce a făcut ocolul tuturor posibilităților, se rein-

toarce în neantul inițial, prefăcându-și exaltarea în amărăciune. Nici o rezervă și nici un echilibru static în entusiasm ca și în disperare ci o abandonare de sine totală, o forță emoțională imensă, care, putând întoarce universul pe axa lui, se mulțumește totuși de a se măcina în vid.

Era fatal ca această deslănțuire pasională să atragă după sine o formă tot atât de impetuoasă; ritmul extern trebuia să-i urmeze ritmului intern printr'o neobișnuită vehemență verbală, singura capabilă de a traduce vehemența sentimentului. Literatura scriitoarei e o literatură de presiune înaltă; fenomenele sufletești depășesc rigoarea legilor comune; printr'un determinism, pe care nu-l putem decât constata fără nici un fel de dezaprobare, ea displace deci sensibilităților medii.

Exaltarea scriitoarei nu are numai caracterul pasional atât de firesc unei sensibilități înălțate și unei imaginații deslănțuite, ci se menține cu aceeași incandescență și în împrejurări mult mai modeste. Inima ținută după zăbrelele vieții nu arde numai pe rugul amorului imaginar, crescut de vânturile dorințelor — ci se consumă și pe rugul unei sensibilități ce freamătă la orice adiere, înșfăcând senzația spre a o mări și multiplica până la obsesiune. Nu există în toată literatura noastră o sensibilitate mai activă și mai vijelioasă decât această sensibilitate condamnată la inactivitate perpetuă în dosul obloanelor realității. Cele mai mici ecouri din afară o răscolesc; sângele curge vertiginos imprimând impresiei o mișcare inițială disolvată apoi în vibrații infinitesimale. Prin spațiile înguste ale zăbrelelor vin zvonurile lumii pentru a sufla peste bieții nervi ai lirei umane cu o egală intensitate; lucrurile mari ca și cele mici produc aceleași reacțiuni și catastrofe. De aici, și lipsa de echilibru a literaturii d-nei Hortensia Papadat-Bengescu. Nu există planuri; totul se aruncă deodată în flacăra devoratoare a acestei sensibilități nesățioase și halucinante.

E. LOVINESCU.

FLORILE

*Pe trupul tău topit din sticlă
Cresc cele mai frumoase
Și fiecare dintre ele
Își are alte stropitori.*

*Obrajiți tăi ne ard în căldură
Cu jar de trandafiri perechi
Izvorul lacrimilor tale
Îl scaldă până la urechi.*

*Iar mâna stând ca o nară
În gâsma mănecii ușor
O scaldă gura 'ntredeschisă
Cu neseatul ei izvor.*

*Dar din atâtea flori, nimeni
Nu are 'mbelșugat șuvoi
Ca macii sângerând într-o
Pe vârfuri de călcâie moarte.*

DORMI...

*Dormi, trupșor de rânduneală
Cu mânușele ca floarea,
Dormi, pe gura ta cea mică
Te sărută dulce boarea.*

*Dormi, cireșile la noapte
Se prefac în stropi de sânge
Până 'n zori sunt toate ca
Până 'n zori ți le voi strânge.*

*Și le-oi pune-apoi pe tine
Rând pe rând, câte-o perle
Două boabe de rubine,
Cerceluși pe la ureche.*

CÂNTECE PENTRU LELIOARA

LARMĂ

tele
flori
e
echi.
cică
cică
luna
una
d.
Val, ce s'or face oare,
Când ți-or eși toți dinfil,
Infricoșata floare,
Cocoșii și părinții?...

Deunăzi, la fereastră,
Subt strigătele tale,
O floare dintr'o gastră
S'a răsturnat în cale.

Și-alaltăieri afară,
Făcând atâta gură,
Ni se înspălmântară
Cocoșii 'n bădătură.

Val, ce s'or face oare,
Când ți-or eși toți dinfil,
Infricoșata floare,
Cocoșii și părinții?...

CONSOLARE

lăcă
lăcă
nge.
oapte,
ânge
eche,
Amără fuse suferința
Pe urma umilinței grele.
Dar azi îți nasc și eu ființa
Prin toate cântecele mele.

Rodind subt soarele iubirii
Intr'o ființă adorată,
Sfințita lume-a zămisliții
Strădind îmi rămase toată.

Ascunsă 'n alte măruntaie
In ele doar puseși răscăldă
Și toată apriga-mi văpale
Fu doar închipuire goală.

EMIL DOBRIAN

toarce în neantul inițial, prefăcându-și exaltarea în amărăciune. Nici o rezervă și nici un echilibru static în entuziasm ca și în disperare ci o abandonare de sine totală, o forță emoțională imensă, care, putând întoarce universul pe axa lui, se mulțumește totuși de a se măcina în vid.

Era fatal ca această deslănțuire pasională să atragă după sine o formă tot atât de impetuoasă; ritmul extern trebuia să-i urmeze ritmului intern printr'o neobișnuită vehemență verbală, singura capabilă de a traduce vehemența sentimentului. Literatura scriitoarei e o literatură de presiune înaltă; fenomenele sufletești depășesc rigoarea legilor comune; printr'un determinism, pe care nu-l putem decât constata fără nici un fel de dezaprobare, ea displace deci sensibilităților medii.

Exaltarea scriitoarei nu are numai caracterul pasional atât de firesc unei sensibilități înlănțuite și unei imaginații deslănțuite, ci se menține cu aceeași incandescență și în împrejurări mult mai modeste. Inima ținută după zăbrelele vieții nu arde numai pe rugul amorului imaginar, crescut de vânturile dorințelor — ci se consumă și pe rugul unei sensibilități ce freamătă la orice adiere, înșfăcând senzația spre a o mări și multiplica până la obsesiune. Nu există în toată literatura noastră o sensibilitate mai activă și mai vijelioasă decât această sensibilitate condamnată la inactivitate perpetuă în dosul obloanelor realității. Cele mai mici ecouri din afară o răscolesc; sângele curge vertiginos imprimând impresiei o mișcare inițială disolvată apoi în vibrații infinitesimale. Prin spațiile înguste ale zăbrelelor vin zvonurile lumii pentru a sufla peste bieții nervi ai lirei umane cu o egală intensitate; lucrurile mari ca și cele mici produc aceleași reacțiuni și catastrofe. De aici, și lipsa de echilibru a literaturii d-nei Hortensia Papadat-Bengescu. Nu există planuri; totul se aruncă deodată în flacăra devoratoare a acestei sensibilități nesățioase și halucinante.

E. LOVINESCU.

CÂNTECE PENTRU LELIOARA

FLORILE

*Pe trupul tău topit din stele
Cresc cele mai frumoase flori
Și flecare dintre ele
Își are alte stropitori.*

*Obrajii tăi ne ard în cale
Cu jar de trandafiri perechi.
Izvorul lacrimilor tale
Îi scaldă până la urechi.*

*Iar mâna stând ca o narcisă
În glastra mănecii ușor
O scaldă gura 'ntredeschisă
Cu nesecatul ei izvor.*

*Dar din atâtea flori, niciuna
Nu are 'mbelșugat șuvoi
Ca macii sângerând într'una
Pe vârful de călcăie moi.*

DORMI...

*Dormi, trupșor de rândunică
Cu mânușele ca floarea,
Dormi, pe gura ta cea mică
Te sărută dulce boarea.*

*Dormi, cireșile la noapte
Se prefac în stropi de sânge.
Până 'n zori sunt toate coapte,
Până 'n zori ți le voi strânge*

*Și le-oi pune-apoi pe tine,
Rând pe rând, câte-o pereche,
Două boabe de rubine,
Cerceluși pe la ureche.*

LARMĂ

*Al căflva dinși — de lapte
Dar tai cu ei și scânduri —
Și chiul zi și noapte,
Că ne-am luat de gânduri.*

*Deunăzi, la fereastră,
Subt strigătele tale,
O floare dintr'o glastă
S'a răsturnat în cale.*

*Și-alaltăieri afară,
Făcând atâtea gură,
Ni se înspălmântară
Cocoșii 'n bădătură.*

*Val, ce s'or face oare,
Când ți-or ești toți dinși,
Înfricoșata floare,
Cocoșii și părinții?...*

CONSOLARE

*Rodind subt soarele lubrili
Într'o flință adorată,
Sfinșita lume-a zămisirii
Străină îmi rămase toată.*

*Ascunsă 'n alte măruntaie
În ele doar puseși răscoală
Și toată apriga-mi vâpale
Fu doar închipuire goală.*

*Amară fuse suferința
Pe urma umilinței grele.
Dar azi îți nasc și eu flința
Prin toate cântecele mele.*

EMIL DOBRIAN

IADUL

Trecuseră deatunci dela primul tren cu răniți, multe altele. Deșertaseră încărcătura lor dureroasă până când se umpluse tot ce putea adăposti: Acum prea plinul respingea pletora de carne așternută pat lângă pat, pe saltele, pe podele, pretutindeni. Chiar mila se tocise și orice sosire nouă era dușmănoasă. Cei care băteau încă la ușă, furau locul, timpul, sănătatea celorlalți. În prohodul sângelui se făcea triaj, se reglementa. Erau limitări și asprimi.

Singură Laura cerșea la telefon adăpost pentru drumeții ei istoviți și se izbea de: „Nu se mai poate” ca de un consemn necesar și revoltător.

Trenurile sanitare treceau cu destinație spre alte orașe mरेरु mai sus, trase ca o dără dealungul țării, ca un calvar însemnat cu roșu până la Crucea depe ultimul vârf al patriei.

În infirmeria Laurei cei răătăciți, cei pe jos, se înmulțeau tot mai zdreliți. Părea mult timp decând Laura înfășurase stângaciul un deget abia înțepat.

Erau faze felurite: unele când ajutorul ei era mai mult în hrană, când clatul, pâinea și apa, erau leacurile care aveau căutare. Alteori numai feșele și fiotele.

Prin îngrijirea autorităților se răsturna în infirmeria ei un morman de pâine care bloca ușa despre coridoare. Erau destinate mai ales pentru nevoile trenurilor de refugiați: Avea și abonați de prinprejur. Poate că nu aveau cădere, dar când cerea cineva pâine, nu poate fi refuzat.

Treceau și trenuri de lux încărcate până la incomoditate cu voiajori eleganți care începeau a cunoaște necazurile tutulor. Din ele călătorii scoborau adesea îngrijorați și grăbiți în căutarea a ceva de mâncat și de băut, tot mai anevoale de găsit.

Încercau la ușa infirmeriei și se scuzaau aruncând o privire spre maldărul de pâini. Închideau ușa mai încet decât o deschiseră, cu o privire spre tren, și spre restaurantul unde solicitaseră zadarnic.

Foamea celor îndestulați părea Laurei mai tristă decât a celor deprinși să rabde. Scrupulul care îi făcea, deși flămânzi caș ceilalți, să nu ceară, scrupulul unei clase privilegiate, era totuși avutul moral, ornamentul spiritual al patriei, tot așa cum drumeții cei necăjiți erau trupul ei fecund și izbavnice.

„Căutați ceva?” le zicea Laura cașă le dea prilej de răspuns, deprinsă acum cu lipsurile lor dar nelndrăsnind să le ofere de-a dreptul și știind că la un brutal: „Vreți pâine?” ea însăși ar fi răspuns: „Nu” atunci când ar fi gândit „Da”.

— Căutam ceva provizii. Drumul e mai lung decât am prevăzut. Copiii nu mai pot răbda.

Copiii nu aveau demnitate de castă.

„No să găsiți. Lipsesc proviziile. Dar eu am aci pâine de prisos. Dacă ați vrea?”

Mulțumeau cu gestul stângaci de a nu ști în ce condiții.

Laura surădea: „Aici e infirmeria. Pâinea e pentru bolnavi dar și pentru toți cei cari duc vre-o lipsă din cauză de războiu.” Altă mulțumire: veselă, gravă, nervoasă — după caractere.

Unii mai aduceau clienți. Alții mai cereau una. Copli frumosi prindeau pâinea veselii pe ferestre sau chiar vre-o frumoasă doamnă elegantă. Adesea însuși gravul domn abia plecat rupea din ea.

Debitul ăsta o distra. Un general gros și mănăcios părea așa de fericit cu pâinea în brațe. Dar alteori concurența asta nobilă o supăra. I se micșora provizia și trebuia să dozeze porția pelecetelor ei cei cu desagi și cu picioarele umilate de drum.

Se întâmpla să deschidă ușa cunoscuți sosiți de departe, porniți spre prihegle. Schimbau din fugă vorbele triste ale exilurilor. Așa exodul tuturor.

Alte trenuri mai posace, cu vagoane de marfă ticălite de familli nevoiașe și de boccele, se țarau din stație în stație, fără mers regulat, oprite adeseori acolo zile întregi pe linii laterale, din cine știe ce nevoi ale circulației.

Erau zile când rămânea pâine de prisos. Altele mai rele când nu i le aducea de loc. Părea că dinadins atunci se cerea mai stăruitor: — Nu aveți nițică pâine? — întrebau de două trei ori; se mai întorceau din drum. Laura sdruncina telefonul, dar cine știe ce întâmplare, ce alte cerințe, ce accidente mărunte în mersul inegal al lucrurilor, deschilbra mica ei cantină.

— Nu aveți nițică pâine? Ideia acelei aprovizionări se născuse din întrebarea asta dutoasă.

Erau zile ploioase, mucedo, murdare, când trecătorii suflau în mâini, când Laura și cercetașii suflau în focul aprins anevoie la grătarul instalat sumar în ghereta jumătate desvelită improvizată alături de gară, unde adesea lungea un cionaș pentru mămăligă, operație de campanie care plăcea mult micilor cercetași Robinsoni și da flămânzilor depe drumuri, o bucatură.

Erau și zile limpezi, destul de calde! Altele de peatunci foarte reci. Prin ele toate trecea, mereu aprins, mereu încins de greutatea pe care o purta în pântec, mereu mistuitor, Reptila neagră,

Laura își perfecționase auzul. Din atâtea trenuri: de muniții, de soldați, de călători, deosebea după răsufare, după o neexplicabilă presimțire, Balaurul!

Dedeparte, decum se auzea numai bubuitul repercutat dela distanță sublespedea peronului sau sub matitatea dușumelei, leșea. Punctul negru scilpea departe. Avea acelaș mers târât, suflul totodată înăbușit și aprins, acelaș zornăit de lanțuri și buinet de tampoane. Apărea apoi capul lui hidos și uriaș cu gura umflată, clocoțitoare. Pe nări, vârtejul de aburi învăpălați țâșnea în coloane punctate de scântei, apoi inelele încâtușate și ruginite ale trupului se deslășurau.

„Trece un tren cu răniți!” zicea Laura.

— Nu e semnalat! — răspundea vreun impiegat.

Totuși trecea orb și mut și cu tot misterul sângerat al viscerelor, sau se oprea tot orb și mut câteva minute numai, acum când numai descărea nimic.

Intr'una din zile Laura spuse cercetașilor: „Avem pâine multă azi, și știu că ne mai aduce și mâine.

Dacă se oprește vre-un tren sanitar să ne urcăm și să împărțim apă și pâine.”

Era ceva neobișnuit, cași oprit, deaceia tocmai băieții primiră bucuroși. Laura și ea era nerăbdătoare să vadă cum e acolo înăuntru în măruntaele dihaniei. Avea și ea emoția unei întreprinderi neîngăduite, ca un copil care merge la bordul ursului să-l amăgească: ursul cel rău care fură copiii oamenilor și îi înghite.

Pregătiră ospățul cu care trebuia să-l ispitească lăcomia și să treacă printre cerberi. Tăiară în grabă și harnic pâinea bucată; în opt, în șase, în șerturi. Umplură găleți cu apă. Aveau numai o sticlă de cognac ca argument suprem și de mare lux.

Laura era totuși îngrijată în privința expediției. Nu putea fi sigură că în ziua aceia va trece un tren nici că se va opri.

În curând îl auzi. Nu mișcă până când nu li văzură stat. Atunci eșiră repede și urcară sprinten treptele primului vagon din fața lor. Laura împlinse de ușă și intră.

— Ce vreți d-voastră? E interzis! — zise unul cu halat cenușiu.

„Vrem să dăm pâine și apă la răniți.”

— Nu trebuie! Trenul are aprovizionare.

Laura sta cu coșul plin în brațe. Băieții la spatele ei cu apă proaspătă, așteptau. Moment decisiv! Laura se uită împrejur, un loc strâmt de trecere, pe dreapta și pe stânga lăvițe cu oerg și pe ele întinși răniții tăcuți și nemișcați. Nu se deosebea tocmai bine din cauza trecerii dela lumină la întuneric.

„Nu vreți pâine și apă?” întrebă Laura descurajată, gândind că nu mănăncă ci sănătatea care cere de mănăncare, le lipseș.

Se ridicară capete, se întinseră mâini.

— Dacă vor!... și dacă ați apucat a vă urca!... zise sanitarul.

Aștia mai mici sunt mai moșici dar până la urmă mai ome-noși — se socoți Laura.

Incepu să împartă cu dexteritate, după aspectul celor care cereau: mai puțin, mai mult!

Apoi se apropie și descurcă pe Laura și micii exploratori din încălceală.

Mișcau acum gemând. „Apă?” întrebă iar Laura.

— Apă! scânciră. Băieții îi adăpară.

„Dompului sanitar un cognac?” Refuză de formă, refuzul care primește. Apoi conștincios se răzgândi. — Mai bine dăm la vre-o doi care-o duc greu,

„Le dăm și lor, firește”, se bucura Laura.

Sanitarul se uită în sus agățându-se de o bară! Laura ridică și ea capul; băieții îndată avură nasul în tavan. Un șir de

hamacuri suspendate, legăneau acolo sus alți bolnavi. Gemură și ei mișcând. Sanitarul prins ca o maimuță cu o mână, cu cealaltă goli păhărelul pe buzele unuia. Se uită apoi în jos. Cealaltă după el pleacă gâtul. Pe scânduri, între rândurile de banchete, erau alte culturi de pale. Era bine ticsit Balaurul și cu simetrie.

Deprinși acum și mai îndrăzneți, o luară înainte ca unii ce aiaseră rosturile. După ce împărțea pâine și apă, Laura întreba: „E vreunul rău de tot?” ca să-i dau doctorie. Il arătau. Pedepșitul strâmba ușor gura, dar simțind mirosul și gustul băuturii, sughea păhărelul. Era o mică șiretenie ca să evite vre-o concurență neloială. Dar nu se ivea nici o rivalitate. Toți se solidarizau cu cel mai bolnav. Mirosul de glonț, mirosul de sânge, înfrătea bine.

Lucrau acum repede și regulat. Le era frică să nu plece trenul. Un glas ridicat le venea din spate. Il răspundea respectos și prefăcut sanitarul.

— Trăiți! Domnule Căpitan! M'am trezit cu dumnealor peste bolnavi din senin! Ce era să le fac? Cică să împartă apă și pâine. Eu le-am zis că avem toate ce ne trebuie.

— Este strict interzis! — punctuă d-l căpitan medic. Convenienții se zoreau din vagon în vagon, dar uneori întâlneau obstacole. Poteca era tot mai strămtă, aglomerația tot mai mare aerul tot mai astupat, gemetele mai tari, suferințele mai neliniștite. Se consuma mai puțină pâine și apă mai multă.

Domnul doctor cu sulta lui care crescuse se apropie gâlcevitor. Il ajunse. Erau în plină activitate: capete lăncede, ochi sgâlți, mâini slabe întinse spre paharul neîndestulător. Înăpoi pe unde trecuseră, binefacerea pâinei și apei vorbise în favoarea lor.

Doctorul salută și vru să spuie ceva dar stete un moment la indoială.

— „N'am știut că e interzis” zise Laura. „Suntem crucea roșie din gară! Ne scuzați!” — și așteptă.

— E strict oprită intrarea particularilor în tren... Dar cazul ăsta anume nu e prevăzut... Cred că... în sfârșit Crucea Roșie e altceva... și nu poate fi nici un rău... dacă nu turburați bolnavii!

„Am vrea să-i mulțumim nu să-i turburăm!”

Odată împăcat cu regulamentul în caz neprevăzut, doctorul părea mai de treabă. Totuș Laura nu îndrăzni să-i ofere cognac. Nu părea bețiv, nici anemic, ba chiar odată permisivitatea dobândită, nici nu mai era nevoile să fie generoși cu el, putea economisi pentru bolnavi.

— Cu cât mergeau la adâncul peșterii cu atât duhnea. Laura simțea asta în păr și urechi. Nu putea să deslușească prin ce conducte, dar acolo se grămădea mirosul năpădit pe nări.

Ochii o usturau, nu de fum, de emanația aceea morbidă care umplea vagoanele. Aerul care intrase cu ei, aerul cu care intraseră în plămâni se viția treptat.

Erau acum în taina laboratorului, în miezul măruntaelor, acolo unde Balaurul mistula și măcina. Numai era urmă de sime-

trio. Se grămădeau în durere unii peste alții, se țarau de la unii la alții, se deslegau de pansamente unii pe alții, se legau iară. În urma ei doctorul își făcea acum vizita.

Bra lung trenul. Dela un loc nu mai putură trece. Laura își lungea mâinile ca de elastic ca să împartă, se strecura în oot și în genunchi ca să nu calce peste trupuri. Aburul aproape opac combinat din alcoolul substanțelor medicale, din respirația boimavilor, din filtrul perfid al rănilor era nerespirabil. Respirase totuși parfumul de rană în seara primei și neuitatei întâlniri, în urmă cunoscuse și atmosfera precipitată a sălilor de pansamente acum făcea cunoștință cu suflarea interioară a Balaaurului.

Cruciada ei îndrăzneță se adâncea în groaza catacombelor. Poate că nu bănuise în conturul monstrului atâtea tenebre. Curiozitatea o târâse în iad.

Se auzea vocea Doctorului dând ordine: — E timpul să schimbăm pansamentele. Cum om porni începem! — Apoi se apropiu și descureă pe Laura și micii exploratori din încălceală.

Deodată un vagon apărui, liniștit, curat, cu poteca liberă. Picloarele lor zăpăcite își reluă aplombul.

Două perdele groase de cort stau lăsate în jos de două părți. — Am avut și morți! — zise doctorul întunecat.

Nici asta nu era în regulament. Totuși un caz de forță majoră! — se gândi Laura.

Acolo aerul era curat, uscat. Ușa ce e drept era deschisă; poate și ferestrele. N'avea cine să răcească. Morții proaspeți, răcoriți de febra malițioasă n'aveau nici o exalare. Părea că până acolo ar fi trecut printr-o „cuvă” fierbinte, mustoasă, fermentată de drojdi, și doagele goale sunau sec, înainte de a le pătrunde putregaiul.

Își traseră sufletul adânc. Dincolo reîncepea simetria și clientela de pâine. Cașicum un dublu coridor de purgatoriu, ar fi condus la miezul iadului.

Trenul se mișcă puțin pe loc. Laura se întoarse cu teamă spre doctor.

— Nu pleacă! Așteaptă ordine. Terminați-vă inspecția, zise surâzând. Avem douăzeci de minute întârziere. Le recăstigăm pe drum.

Trecură mai repede. Laura era îngrijată că se termină pro-vizia de pâine. Lung tren! Ostenise!

Se auzi un sgomot de voci sănătoase.

— Aici este compartimentul nostru — explică doctorul.

Patru, cinci, inferiori, așterneau o masă lungă. Trăiți! ziseră vesel, mulțumiți că văd o femeie și copii. Laura clătină sticla de cognac golită.

— Nu face nimic! spuseră cu ceva regret în glas. Oamenii știu sănătoși care își așezau de cină, nu li păreau revoltători a-lături de ceilalți. Unii pe alții se necăjiau. Unii cu alții se în-voleau!

Stângace între ei, acum când își isprăvisese slujba Laura le zise;
Bună ziua! Salutăm, răspunseră în cor.

Se auzi un fluierat. Săriră de pe tampoane pe șine. Era ultimul vagon terminat brusc în câmp, ca o coadă de balaur retezată.

Începură să alerge spre peron. Ancoraseră departe.

Laurei îi veni o idee! Strigă ceva unui cercetaș care trântind găleata goală, alerga ca un iepure.

Trenul se urnea încet. Mergea în tact inegal cu Laura care se uita cu grijă la progresul roatelor.

Băiatul se înlocuia în trap mare cu două sticle de cognac în brațe și încântat.

„Două!” zise Laura pipăindu-și pungulița modestă. Trenul își trecea acum pe dinaintea lor ultimele vagoane cu tact mai activat. Pe platforma întâi a ultimului vagon Doctorul salută militărește. Pe ultima treaptă a ultimei platforme sta sanitarul. Laura îi aruncă din mers o sticlăuță care sosit teafără. La geam apărură cei-lalți. Hăuind, băieții svărliră pe cea de-a doua. O prinseră din sbor. Săltară bonetele în semn de ovațiune. Capetele lor vesele albeau geamurile.

Capul uriaș și slut al Balaurului era departe. Departe și Iadul pântecului sătul și adăpat. Numai coada trunchiată care purta pe ea oameni ca în basme, sburla vesel.

Apoi Balaurul desfăcu aripi negre și porni ropotind și mâncând în goana lui pământul.

— Se „ratrapează” zise un cercetășel.

.....
Laura și băieții stau acum cu coșulețul ușor, cu gălețile zăngănitore alături, ca niște izbăviți.

Balaurul luase cu el spaima lui misterioasă. Trecuseră prin ea ca printr'un vis zorit. Balaurul acum le părea ca cel din Biblie; ca cel depe desenele primitive ale Testamentului: O fiară cu capul și ou solzii de zăle cenuși, cu nări de vopsea roșie și mustăți de tuș... Ei erau arhangheli albi, subțiri, curați și liniștiți alături de fiara impunsă, săgetată.

Așa ca un desemn cu linii drepte și simple le era sufletul. Descărcat de povară cași coșulețul ușor, cași vatra ușoară!

HORTENSIA PAPADAT-BENEGESCU.

ȘI AZI CA TOTDEAUNA

Și azi ca totdeauna ai fost cea vinovată
Iar eu ne'nduplecatul osânditor nebun
Care-am venit cu toată durerea-mi adunată
Pecetea osândirii pe chipul tău să-ți pun.

Și azi ca totdeauna în chipul tău tăcut
Eu știu că judecat-am o vinovată mare
Și azi ca totdeauna nu știu cum s'a făcut
Că m'am trezit la urmă tot eu cerând ertare.

G. Ronică.

PODGORIA-INCEPUT DE IARNA

Podgoria cu trupul cangrenat
De toamna darnică în ploi și grindeni,
Și-a strâns haracii uscățivi și i-a'ngropat ;

Coboară liniște de moarte pretutindeni.

Iși țese ceața de cu vreme surul ibrișim,
Se lasă stoluri negre pe uluci,
Podgoria îți pare-atunci un țințirim
Iar cea din urmă sperietoare
Parodia unei cruci.

Conacul ațipește sub obroc,
De ceață și de sară și de început de iarnă, —
Adoarme-apoi în calmul unui foc
Ce-și zumzue sfârșitul la povarnă...

CAMIL BALTAZAR

MIGUEL DE UNAMUNO

Printre inițiatorii mișcării moderniste se cuvine să cităm în primul rând, pe Don Miguel de Unamuno, „punctul central al tuturor vinturilor spiritului și omul care reprezintă singur istoria ideilor estetice și filosofice din Spania ultimilor două zeci de ani, atât de interesante și miezoase că ar fi de ajuns ele singure să umple un veac”. (*Nueva Literatura*, R. Cansinos-Assens).

Romancier, poet, filosof, istoric, filolog, cultivator al *ensayo*-ului, în feiul lui Macaulay și Emerson, autor de articole periodice și impresiuni de călătorie prin *Tierras de Espana y Portugal*, nici un gen literar nu i-a rămas necultivat și n-a lăsat întipărită urma lui.

Veșnic fără preget și activ, mereu în mijlocul răspântiilor spiritului și în focul tuturor parabelor sentimentului, puțin vor fi ideile moderne care să nu-și fi luat sborul de pe brazdele trase de el sau care să nu se fi oprit vreme îndelungată la orizontul cercetărilor lui.

Evocarea figurii lui Miguel de Unamuno, pe lângă faptul că ar forma o presumpție riscată, dacă am încerca s'o definim în întregime, dar cere un punct de plecare atât de îndepărtat, în cât ne vom mărgini numai la o sumară expunere a activității literare a acestui atât de proteic spirit al literelor spaniole contemporane.

Spirit prea original, ca o primăvară ce și-ar schimba flora în fie care an; cu o minte atât de schimbătoare și felurită ca o inimă ce-și prefăce pe fiecare dată forma cu o artă nouă și dă ideilor frumusețea și mlădierea unei vegetații tropicale; și cu un temperament plastic și arzător ca lava, lățește gen literar s'a schimbat în ceva nou în puterea lui. Ast-fel, romanul — *Amor y pedagogia*, *Paez en la guerra*, *Niebla*, — care prin forța plastică a minții lui a înțetat de a mai fi o descriere de moravuri, o oglindire a unei priveliști sau a unei stări sufletești, ca să se transforme într-o încercare de ideologie practică, ca la Gaiet, în *Ideario*. Astfel poezia, care se desbracă de ultima-i podoabă retorică, cea mai plăpândă și fragedă, și de ultima podoabă lumescă și de ultima-i muzică zadarnică — cea care se aude din grădinile umbroase ale unei case în sărbătoare — ca să se schimbe într-o măturisire cumpănită de intimă, religioasă și omenească. „Toată viața mi-a fost o spovedanie” zice într'un loc. Și ast-fel toate genurile.

La Unamuno, închis în scumpa-i Salamanca, unde este câtăva vreme rectorul universității, aleargă toți neofizii artei și toți câți ca Villaspesa, Machado, Juan Jimenez, sânt huliți și primesc anatema vulgului, ca să fie absolviți de știință și înțelepciunea

în toate a lui Unamuno, de bănuitele erezii literare și să justifice cu înaltele lui rațiuni metafizice rațiunea tinerească a cutezanțelor lor.

Și don Miguel de Unamuno, din coloanele *Heraldului de Madrid*, de unde împărția ca un pontif indulgențe și anateme, consacra și unge toată această tinărime, care mai târziu, un târziu foarte apropiat, avea să formeze pleiada acela de scriitori admirabili cu care se mândrește astăzi Spania și care acum se pregătesc deja să troacă torța altor dăburi făurite după chipul și asemănarea lor.

Protele, posedă taina tuturor cotiturilor și știe să se strecoare cu dibăcie pe drumurile nebătute. Aceasta constituie, pe de o parte, slăbiciunea lui, iar pe de alta, forța. Nu se păzește nici odată de contradicții; a spus și scris poate ce putea fi mai contradictoriu, în nădejdea că toate contradicțiile vor trebui să se întâlnească odată și odată. „Este creatorul disonanțelor ce sânt încă în așteptarea ultimului acord”. Și aceasta pentru că el a fost cel care, la flecare răscruce a vremii, a propăvăduit cuvântul nou, a deșteptat pe cei adormiți în lăucezeală; a fost povățuitorul neobosit, anticipatorul tuturor lucrurilor, trâmbițașul dimineții care, în fle care noapte, când simte că e gata să se lumineze de ziua, cântă zorile. Această anticipare spirituală este una din marile virtuți ale scriitorului nostru, pășind mereu înaintea celorlalți și chiar înaintea lui. Mereu înaintea, cu neastâmpărul argonauților, fără să se oprească să se joacească pe groapa săpată ideii pierdute, poate cea mai frumoasă. Unamuno și-a mănât veșnic înaintea turma idellor lui, fără să se abată să caute pe cea răătăcită. Cu ochii prioniți pe ideal, cum își mână luna stelele, așa și-a mănât el idelle, socotind că la urmă tot aveau ele să se întâlnească. Cu veșnicul paradox, cu eternele-i antinomii, Unamuno a străbătut toate treptele gândirii, până și cele atârșate de stele, și ca un funambul eroic a făcut de multe ori salturi în gol.

Ici strigă: „Nu, nu este numai știința ori căi de adâncă și de nobilă, mântuitoarea vieții”, pentru sjungerea Idealului vieții se cade să ne ascultăm bătăile inimii, să lucrăm așa cum ne îndeamnă judecata. Dar judecata este cel mai mare bun al omului; idelle sânt prințesele vieții, lor să ne supunem.

În altă parte, dă pe socoteala *instinctului*, toată puterea de faptă și de creare a omului. Și instinctul nu e inteligență. „Instinctul, dacă ar putea să-și dea seamă de el, ne-ar destăinui misterul vieții, pe care inteligența-l întrevește numai în chip simbolic”. Aci după însuși mărturisirea lui, îi place să se așeze lângă Bergson, „poate, singurul cap filosofic din Franța”.

„Instinctul minunat care îndeamnă diferitele specii de himenoptere paralizatoare să paralizeze păianjeni, omizi, etc. unde-și depun oule, înțepându-le în centrele nervoase motrice ca să-le paralizeze să le imobilizeze, dar fără să le omoare și să dea carne proaspătă progenerării lor, acest instinct minunat, nu presupune,

zice Bergson, nici o serie de pipăiri inteligente, al căror rezultat se transmite prin ereditate, nici o cunoaștere inteligentă la himenopterele paralizatoare a structurii ganglionare a victimelor lor. Oceace este, este o *simpatie*, în înțelesul etimologic al cuvântului, o comunitate de sentiment între paralizator și paralizat. Cu alte cuvinte și unul și celălalt sânt același lucru, manifestări ale unei vieți unice*.

În această luminoasă *Vida de Don Quijote y Sancho Panza*, carte ce va trebui tradusă când va în românește, și unde Unamuno dezvoltă teoria, îmbrățișată de vecinul din Portugalia, Teixeira de Pascoaes, sunte oă fapta omului prețuește mai mult decât omul însuși, se spune limurit: „Ca să îndreptăm strămbătățile și să aducem binele pe pământ nu-i nevoie să știm să deosebim sunetele și să cunoaștem care s de ciocan de piua de moară și care nu. Ast-fel de deosebire n'are nimic de aface cu eroismul, și toate cunoștințele astea care se învață pe ici pe colo nu adaogă nici o totă la suma de bine de pe lume. Cavalerului îi e de ajuns să asculte și să-și auză inima și numai să-i deosebească bătălie*.

Doctrina aceasta quijotească trebuie predicată acum când sanchopanzismul nu face alt ceva decât să ne repete că principatul este să învățăm să deosebim pocniturile și să știm care sânt de ciocan de piua și care nu, fără să băgăm de seamă, că în timpul nopții când ne e frică nici Sancho nu poate să le deosebească. Sancho, ca să se liniștească și să prinză inimă ca să glumiască, trebuie să vază pricina care produce pocniturile, s'o vază: Sancho, care noaptea nu cuteza să se depărteze de stăpănu-său de spaima groasnicelor pocnituri și de teamă nu le poate deosebi; dar când vede piua care le-a produs rade de el. Așa se întâmplă cu sanchopanzismul ce se numește positivism, naturalism, empirism, când a trecut frica, își rade de idealismul quijotesec, spune mai departe Unamuno; în evanghelia asta a omenirii contemporane, ce se chiamă, cum spuserăm mai sus *Vida de Don Quijote y Sancho Panza, explicada y comentada, por Miguel de Unamuno*, unde nu-i pagină la care să nu te oprești, să nu te cobori în adâncul sufletului, ori să nu te tragi speriat înapoi! mai ales acolo unde zice: „la aminte, cititorule, că deși nu te cunosc te iubesc atât de mult că dacă te-ași avea la îndemână, ți-ași sparge pieptul și-n bulzui inimii ți-ași face o creștătură cu cuțitul și ași pune acolo sare și oțet ca să nu poți să te hodinești nici odată și să trăești veșnic cu spaimă și în doruri nepotolite. Și dacă n'am izbutit să te potolesc cu Quijote al meu, atunci asta-l, crede-mă rog-te, din stângăcia mea și pentru că-l moartă hărtia pe care, scriu, și nici nu strigă, nici nu țipă, nici nu oftează, nici nu plânge, pentru că grăul nu s'a făcut ca tu și eu să ne înțelegem*.

Toate rațoelle și tălmăcirile lui Quijote au amuțit în fața acestia. Era el timpul să se scoată în adevărata lumină figura visătorului din Mancha pe care ori cine se simția îndreptățit s'o evoce ca s'o batjocorească.

„Pentru mine singura s'a născut Don Quijote și eu pentru dă-

sui el a știut să lucreze și eu să scriu" zice Cervantes și Unamuno adăugă; „și eu zic că Don Quijote și Sancho s'au născut pentru ca Cervantes să le povestească viața și eu să le-o talmăcesc și explic... Nu poate să-ți povestească viața, ori să-ți-o explice ori talmăcească, senor mio Don Quijote, de cât cel care este atins de aceeași a ta sublimă nebunie de a nu muri".

Dar acest semeț intelectual, pornit să discute și să vorbească de toate cu ușurință și ironia unui grec, acest om modern așezat dincolo de stâlpii clipei prezente și care n'a primit niciodată robia vre-unui sistem, criticul uriaș specializat în genul *essay*-ului (lucrare), cu o vorbă ce cuprinde mare parte din opera lui, gen semi-filosofic, semi-literar unde se arată numai aspectele problemei veșnice și părerile înfloresc fără să se închege în fructe dogmatice; grecul acesta învățat în toate hermeticele și inițiat din curiozitate în toate tainele, în realitate este un egiptian grav, ca sacerdoții ce steteau de vorbă cu Herodot și care ziceau de greci — „sânt niște copii" — Tot așa, își va fi zis, fără îndelală, Miguel de Unamuno, când a scris paginile acelea unde nu este întrecut de nimeni pentru humorismul acru ce devine duos ca mângâierea cea mai omenească și unde paradoxul stă alături de cele mai grave cugetări, pagini ce nu pot fi citite fără să simți fiorul adânc și tainic ce ne vestește că am trecut de limanurile așteptate și că stelele noastre ne-au părăsit.

Dar Miguel de Unamuno, luptătorul fără preget, intelectualul uriaș ce a afirmat lătece întru clipele unu aceiași căldură ca și cum ar fi vorba de o veche dogmă urșită să dăinuieșcă: „Voi trata totul — zice el în *Grandes y Pequeñas ciudades* — după cum mi-e obiceiul, pe temelii, aprecierilor cu desăvârșire personale și după impresia individuală. Acesta este obiceiul meu și nici așa nu isbutesc să o isprăvesc cu cel care se căznesce să mă porecească *sabio* (înțelept) și vorbesc de teoriile mele, fără ca eu să lo am. *Ceeace am sunt impresiuni și senzațiuni*"; șeful cumpănit al ideilor ce strigă deșteptarea cu glas de tunet, intelectualul fanatic în care reînviază zelul apostolilor din alte vremuri, ne arată mintea ce pe o inimă îndușoasă, lacomă și topindu-se de iubire ca ceara la foc: „Căți sărmani muritori nemuritori, a căror amin-tire înfloresce în mintea oamenilor, n'ar da nemurirea aceasta a numelui și a falmei pentru o sărutare cu gura plină, nu mai mult decât pentru o sărutare la care au visat toată viața lor muritoare!" și ne destăinuiește frica lui în fața stelelor nopții ca orice biet sentimental, visător. Nu se pot citi fără emoțiune paginile unde Unamuno ne vorbește de îngrijorările-i ultrapământene, de spaima *cului* lui muritor, în clipe când simțim înflorându-se sufletul la falsăirea ingerului tainei. Și atunci, în clipe când, fără să știm cum și de unde, ne cuprinde deodată și când nu te gândești, sentimentul morții noastre, atunci când ești mai prins de vârtejul grâjiilor și al afacerilor vieții, la petreceri ori stând de vorbă, atunci când simți deodată falsăirea morții pe deasupra capului, atunci toată semeția intelectuală, tot castelul ideilor lui se pră-

busește scâldat într-o mare de lacrimi calde și atunci e de auzit cum strigă desnădăjduit:

„Și-a dat duhn! — zice vorbind de don Quijote pe patul de moarte — Și cui l'a dat? Unde-l azi? Unde visează? Unde trăiește? Care-l prăpastia de înțelepciune unde merg să se hodiească armele tîmăduite de visul vieții, de nebunia de a nu muri? Oh, Dumnezeu! Tu care ai dat viață și duh lui Don Quijote în viață și duhul poporului lui: Tu care ai insuflat lui Cervantes această adâncă epopoe creștinească; Tu, Doamne al visului meu, unde primești duhurile celor care trecem prin visul acesta al vieții atinși de nebunia de a trăi în veacul veacurilor ce vor să vie? Ne-ai dat dorul de renume și faimă, ca o umbră a slăvil tale: trece-va lemea, trece-vom și noi cu ea, Dumnezeu! Tu?

Viața-i vis! Fi-va oare tot vis, Dumnezeul meu, acest Univers al tău a cărei conștiință eternă și nesfârșită ești tu, fi-va numai un vis al tău? Fi-va că ne visezi Tu?

Fi-vom oare un vis, vis al tău, noi visătorii vieții? Și dacă așa ar fi, ce se va întâmpla cu tot Universul, ce se va întâmpla cu ruine când Tu, Dumnezeul vieții mele, te vei deștepta? Visează-ne, Stăpâne! Și deștepta-te-vei oare pentru cei buni când pentru moarte se vor deștepta ei din somnul vieții? Putem noi oare, sărmame vise visătoare, să visăm ce va fi somnul omului tău veșnic, Dumnezeul nostru?”

Soliloquiile acestea unde Unamuno strigă și plînge, în fața umbrei inevitabilului, pline de lumină și întinericimi de dincolo de mormânt, sunt strigătele *eurilor* întregului neam omenesc, împodobit cu cununile anilor tineri sau cu frunzele uscate ale bătrâneții, pornind cu capul plecat spre locuința veșnică și de unde nimeni nu mai poate îmblânzi Cerberul ca să se mai întoarcă să vadă priveliștea trecătoare a pământului. Dorul omenesc și universal de a trăi, nostalgia eternă a stelelor nemuritoare, își găsește în accentele unamuniste expresia cea mai vie în dorul unui singur om.

Dar în această spaimă, nu de moarte, dar „a unei senzațiuni de nimicire, de supremă distrugere a duhului, când se întunecă ideile, Unamuno se ridică și vede că lumea este creațiunea noastră, nu reprezentare kantiană. Muncit de această spaimă ultra-pământească ajunge la adevărul, că nu găsește reflexul Universului în minte, ci își are locuința în inimă. „Chinul duhului este poarta adevărului substanțial: Suferă, ca să crezi și crezând să trăiești. În fața tuturor negațiunilor *logice*, oare cărmuește relațiunile aparente ale lucrurilor, se ridică afirmațiunile *cardiace*, care cărmuește legăturile substanțiale. Deși capul îți zice că conștiința ta are să fie nimicită într-o zi, inima, deșteaptă și luminată de spaima nesfârșită, îți va arăta că este o lume unde nu este călăuza judecată. Din faptele noastre, și nu din contemplațiunile noastre vom scoate înțelepciunea!”

Pentru că Unamuno, atât de ciudat, atât de arid și intelectual în aparență, atât de metafizic ca un filosof german, este în

în fond un meridional pătimaș în care idelle au tot atâta forță ca și afecțiunile și conflictele ideologice se întretes ca și conflictele pasionale. Este filosof spaniol, înflăcărat, neastâmpărat, plin de credință arzătoare pentru un moment, de exaltare trecătoare: nici senin, nici ecstetic după cum sunt gânditorii francezi „care iau ceaiul la cinci vorbind de nemurirea sufletului cu cucoane decoltate.” Este filosof de rasă mediteraneană, pătimaș și senzual, lacom de realități carnale, nu de idealuri stravezii.

Când nu-l convine o nemurire fără conștiință de viață anterioară, fără amintire și fără personalitate — așa cum ne-o făgăduiește Maeterlinck în *Sagesse* — când nu-l convine această impersonalitate în nemurire, strigând și zbatându-se, nu face altceva decât să exprime aspirațiile intime ale unui întreg neam de oameni mediteranieni, senzuali și pozitivi, care nu odată au cerut ursitel — ori tot ori nimic, aut Cesar aut nihil!

Unamuno este cel care nu se silește să și însușească faimoasa afirmațiune anume că Africa începe la Pirinei, proclamând ascendența africană și înfrățirea spaniolilor cu berberii moghrebi, dând astfel naștere unei teorii care mai târziu a slujit de armă pentru cuceririle coloniale, unde azi, din nefericire, datorită trădării lui Abdul-el-Krim, Spaniolii încearcă o dureroasă deziluzie.

Toată literatura naționalistă, căreia a dat nașterea teoria lui Unamuno, dezvoltată cu atâta foc de mai ales doi oameni; marchizul de Dos-Fuentes și Luis Anton Olmet, nu va întârzia acum, fără îndoielă să se prăbușească și să ridice împotriva ei toată presa spaniolă, după cum atunci, o făcuse s'o cânte în surle și timbale.

„Prietenul Moro! trădătorul Moro!” și jurnalele încep să amintească și să povestească numeroarele cazuri de trădare ale Maurului galant, dealungul vascurilor: Tarik, Boabdil, Abdul-el-Krim etc.

Tot Unamuno — gândind acum în scumpa-l Salamanka, la nemernicia Maurului galant — a căutat prin exegesa lui *Don Quijote*, să redeștepte energiile poporului Spaniol, urmând pe Gannivet și ajutat de Pio Baroja și Azorin. *Camino de perfeccion, de Baroja, Los Pueblos, Espana și Voluntad, de Azorin și Vida de don Quijote* constituiesc o serie de încercări genezice ca să creeze un tip de spaniol modern, superior prin evoluția intelectuală tuturor întâmplărilor destinului și o serie neizbită de vise ale supraomului Spaniol plin de cunoștințe, de voință și de energie așa cum cerea noul spirit al vremii.

Romanele lui Unamuno — *Niebla* — năzuesc să deștepte o cât mai mare atențiune spirituală pentru toate problemele. Felul liber de a alcătui romanele, întemeiat pe voința ideologică, este deja o pildă vorbitoare.

Niebla formează cel mai liber grad de dezvoltare a umorismului unamunesc a cărui funcțiune este să deschiză posibilități nouă și moduri tuturor formelor cunoscute. Meritul principal al lui Unamuno este acesta: să dea fie cărui lucru prelungirea ne-

așteptată, în nedeslușitul „dincolo”. Orice idee, ori ce lucru, trecând prin mintea acestui scriitor, va căpăta un aspect nou. Nu puncte de vedere definitive, nu adevăruri eterne: mereu nouă puncte de vedere, nouă adevăruri elementare. Astfel a îndeplinit zicătoarea nietzscheană: „Adevărul de azi va fi minciuna de mâine”. Astfel și-a împlinit dorul de reînnoire al supraomului care a inspirat formula d'annunziană „o rinnoarsi o morire”.

AL. POPESCU-TELEGA

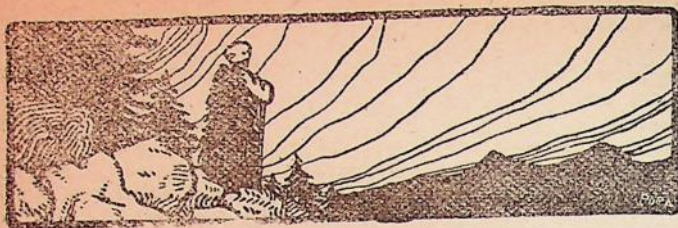
BAIA DE SOARE

*Lungită pe nisipul ars de soare,
Cu brațele întinse 'nainte,
Făptura ei
Pare o furcă,
Zvârlită cu necaz
La întâmplare,
Că nu mai urcă
Fânul în hambare.*

*Soarele încins o scaldă.
Și carnea-i caldă
Se înlînde,
Se zbate,
Și geme,
Ca subț trupul și brațele încheștate
Ale amantului ce n'a avut-o multă vreme.*

*O fură somnul par'că —
Și leneșă și ostenită
Se lasă pradă lui ;
Când soarele
Tot mai pătimăș
Îi sărută chipul,
Ea se 'nfoarce,
În brațe la nisipul
Și-adoarme răsturnată !*

ANDREI VELEA

INTRE FRANȚA ȘI GERMANIA

În ultimul număr din „La Nouvelle Revue Française” André Gide are curajul de a pune cu timiditate problema reluării prieteniei intelectuale cu Germania. Pentru cine știe până unde poate duce perturbarea victoriei și, în special, ce nouă fizionomie intelectuală a dat Franței, victoria asupra Germaniei, atitudinea aceasta trebuie să fie altfel judecată și privită, decât cum a făcut-o, într-un ziar din capitală, d. Ion Vinea. Românii sosiți din Paris, îți vor spune că, după ce ți-a indicat cu politețe strada pe care o căuta, franțuzul vorbește în spatele tău: „sale métèque!”. Jacques Copeau — acest meșter al artei pure, își închide școala de declamație pentru străini, iar directorul școlii e Jules Romains — „unanimistul.”

A socoti într-o astfel de atmosferă, că trebuie pusă chestiunea reluării relațiilor intelectuale cu dușmanul — e un act de curaj, oricât ar fi de căptușit cu timiditate, oricât ar fi dozat cu delicatețe și slăbit cu citații. Gide își ferește atitudinea de aceea a lui Romain Rolland sau Barbusse. Atunci, d. Ion Vinea îi explică lui Gide că face rău, și că e o victimă a confuziei dintre egalitatea fiziologică și aceea economică, — și atâtă tot. O greșală care i se iartă greu d-lui Vinea, pentru că e unul din cei puțini cari au citit *Pretextele* lui Gide. Gide e convins că arta e națională (nu patriotică), că o literatură nu poate prețui ceva, decât dacă prețuiește mult și numai dacă aduce ceva nou, adică dacă se speculează numai pe sine, dacă își stoarce cât mai mult din virtutea sufletului nativ. Din punctul acesta de vedere, cuvintele „artă internațională” nu au nici-un sens — dacă nu sunt chiar stupide. Cu cât o artă e mai națională, cu atât mai lesne va căpăta biletul de circulație internațională, cu cât mai mult va particulariza, cu atât mai repede va fi generală. Scriitorul are de ales între sufletul lui și cel al altuia, cum are de ales între cuvintele de baștină și neologisme.

Barbuse și Rolland, au pornit dela ideea artei internaționale pronată de Goethe. Dar când Goethe visa să fie un cetățean al Europei, el nu-și înțelegea o obligație pentru orice prinț din Eu-

ropa, în afară de cei din Weimar. Goethe visa dreptul criticului de a percepe și a judeca, fără stavilă și pătimire, orice operă de artă — dreptul criticului de a scoate opera din raft, ca s'o pule în timp. Artă nu poate fi astfel internațională, decât pentru cetitor și pentru critic.

Artistul are obligația să se pătrundă de arta celorlalte țări — dar numai ca cetitor. Artă lui se poate aera sau îmbogăți, dar nu se poate schimba — cu riscul depersonalizării. O artă, în adevăr internațională, adică una care caută punctele de sensibilitate comune între națiuni și care elimină restul, adică *specificul* — nu mai e artă. Ea ar exprima tot atâta sufletul primar al artistului, cât sufragiul universal, voința unui popor. Dealtfel ideea de artă internațională, e un corolar firesc al democrației, și al principului pe care seiază democrația: ideea de egalitate. Că, dealungul națiunilor, în ciuda frontierelor, circula popoarele noi, create de inegalitatea economică: burghezii și proletarii — e un fapt. Cetitorii de literatură de pretutindeni (înțeleg în primul rând pe artiștii-cetitori) sunt și ei un popor. Artiștii însă nu vor fi un popor, decât în ziua când vor avea garanția că nu li se cere lepădarea de ei și, că nu li se cere să fie asemeni, ca un lan de porumb, ci armonios diferențiați, ca în cluburile dintr'o aeră.

Din Germania a venit ideea artei internaționale, care e falsă dar din Franța a venit ideea criticii naționale, care e absurdă. În Franța, un artist străin e geniu sau nu, după cum geniu lui, opiniile sau gustul se apropie de cei al Franței. Gourmont își bate joc de Dostoievsky pentru impresiile lui din Paris și, mai toată lumea până la Suarès îl acceptă sau îl respinge pe Nietzsche, după cum se decide că Nietzsche a fost un dușman al Germaniei, sau un reprezentativ al ei, Schopenhauer e mai puțin discutat, pentru că nu știe nimeni ce cuvinte rele a scris despre limba franceză. Dacă Heine e pretutindeni acceptat e pentru că a făcut profesia de credință: era o privilegiatoare germană născută în pernea lui Voltaire.

Dacă Nietzsche a urât sau nu Germania, dacă a iubit sau nu Franța, poate fi asta un argument, pentru sau împotriva operei lui? Nietzsche iubea Franța, dar vechea Franță, acela pe care o ura Lessing. Goethe singur iubea în Franța un popor și o cultură contemporană. Asta îl mărește pe Goethe; îl poate scădea pe Nietzsche? Vom cere unui artist, ca să-l dăruim dragostea, să fie țării lui un dușman sau un spion? Este, deasfădată și aici o confuzie. E între cuvintele: patrie și națiune. Un scriitor reprezintă o națiune — indiferent dacă republicană ori monarhică, învinsă, ori victorioasă. Reprezentanții patriei (o ficțiune legală) sunt numai jandarmii, diplomații și monarhii.

Dacă ași vrea ca arta să nu iasă din sufletul națiunilor, ași vrea totdeauna să treacă peste barierele patriilor.

B. FUNDOIANU.

TEATRUL REGINA MARIA

HERO ȘI LEANDRU

Tragedie în 5 acte de GRILLPARZER trad. de HARALAMB LECCA

E o tragedie romantică. Cetitorii o cunosc — o cunosc desigur toți aceia care și-au făcut educația literară primară la „Biblioteca pentru Toți“.

Prin urmare asupra valorii dramatice nu mai putem insista. E cu neputință. Noi înșine am crescut la acest prim romantism al turnisui în care arde o lumină, al femeii sfinte care așteaptă ca iubitul să treacă în-ot valurile înspumate ale oceanului — înslășiți la răsunarea apelor și a legilor.

Păcat că această mașinărie a ieșit de mult din uz. În vremea noastră de disoluție morală, în care cinismul și necredința sunt însușiri sigure, o piesă clădită pe pasiune și pe devotament nu mai poate spune mare lucru. Experiența s'a făcut.

La prima reprezentare, Teatrul Regina Maria, totdeauna plin, a fost aproape gol.

Ne întrebăm ce va fi îndemnat direcțiunea teatrului care părea să fie condusă de o estetică atât de sigură, să desgroape și pe Grillparzer și pe Lecca?...

Dacă voia ceva romantic, neapărat, — literatura franceză era la îndemână cu minunatele și neîntrecutele ei splendori de la 1830 înaintea!...

Domnul Tony Bulandra, care e desigur robul teatrului în care e stăpân, n'a putut scăpa. A trebuit să joace pe Leandru. Ne pare rău că osteneala sa va fi zadarnică. Domnișoara Gina Sandri, care e o tragediană uneori cu minunate înfățișări, suferă desigur de pe urma faptului că teatrul clasic e azi doar material didactic. A venit pe lume cu un secol prea târziu.

Dar n'am spus un cuvânt despre eroul serei: e domnul care schimbă decorurile. Schimbă, în aceeași seară vre-o 30!...

F. ADERCA.

CRONICA ARTISTICĂ

GHIAȚĂ, GHENEA, MOLDA ȘI MARIO LEDDA

O excelentă expoziție ne arată d. *Ghiață* la *Atheneu*. Sânt acolo roadele unei munci și ale unui talent de rasă. Modernist de cea mai pură calitate și de cea mai meritoasă totodată, pictorul oferă vizitatorilor o strălucită pildă de concepție artistică bine stabilită, un fel de a vedea, nu adoptat prin siluirea pe care o anumită comoditate și o anumită lene o favorizează și o reclamă la finerii artiști, ci pornit din imboldul bine chibzuit al sufletului, imbold bazat el însuși pe aptitudini personale de recepțiune și transmisiune plastică.

Sinceritatea, marea sinceritate, toată sinceritatea, iată temelia lucrărilor d-lui *Ghiață*. Așa de egale și așa de menținute, fiecare în parte și toate la un loc. E un tot unitar, evident până în amănunte.

Proaspăt în culoare, tot pe-atât de rafinat în valori pe cât de brutal e în unele tonuri, expozantul ajunge să realizeze în ansambluri armonii de-o frăgezime și de-o delicatețe care-l pun de pe-acum în primele rânduri ale picturii noastre.

Fără îndoială d-l *Ghiață* nu e numai excepționalul talent de care vorbeam mai sus; în d-sa mai este un mesteșugar destoinic, abil și priceput care, adăugat celui dintâi, dă dovada unei extrem de înțelepte colaborări. Bun desenator și meritos constructor, aranjând cu dibăcie și cu un nerv foarte modern datele liniare în majoritate obișnuite, d-sa știe că reliefeze prin culoare până la sculptural.

E în sfârșit un penel stăpân pe dânsul, cu totul stăpân, căruia nu-i lipsește decât un singur tovarăș: vârsta.

Alături, d. *Ghenea*, expune peisagii, flori și naturi moarte, chiar foarte moarte... Ne facem datoria de a releva totuși câteva flori din care nu lipsește sensibilitatea și unde colorația fragedă a pictorului — mai exact abuzul de colorație fragedă — șade bine.

La Maison d'Art, d. *Mario Ledda* cunoscut din expoziția sa de acum

doi ani, arată o muncă fără preget pe tărâmul celor mai ingrate feluri de artă plastică, portretul și inciza.

Pentru vremea asta de repezeală pictoricească, când schița și mai ales schița de peisaj este agrementul cel mai iubit al publicului și cel mai prețiat fel de lucru al artiștilor, conștiințozitatea îndârjită a expo-zantului dela Maison d'Art, tratamentul său clasic și colorația lui sobră și linsă face din el un dezlădăcinat.

Și totuși câtă vrednicie artistică s'a cheltuit pentru realizarea acelor portrete și aquaforte și câtă respectuoasă admirație pentru cinstita artă a meșteșugarilor clasicii O mărturisesc copiile din muzee, și mai ales cea minunată Magdalenă după Titian...

Fără îndoială d. Mario Ledda vrea să ne arate că nu face parte din gloata pictorilor de azi. În vremea noastră d-sa găsește încă destulă admirație pentru înaltași ca să prefere a le copia operele. E dealtfel un indiciu de seriozitate și un exemplu demn de urmat. Câte învățăminte nu se pot scoate din observația adâncă a lucrărilor clasice, din desenul lor minunat și din colorația lor simplă și armonioasă, bazată mai totdeauna pe palete așa de reduse?

Pe d. Mario Ledda îl atrage desigur și această sobrietate — această sărăcie a paletelor, dacă voii — căci el însuși e un iubitor al paletelor simple, el însuși un cercetător al nuanțelor și valorilor ce pot decurge din culorile fundamentale. Și-apoi în ciuda tuturor opiniilor moderne, d. Mario Ledda iubește *negrul* și-l întrebuințează ca și clasicii, căci îl consideră, ca și ei, c culoare necesară, caldă și frumoasă. În schimb urăște și fuge de *albastrul marin*. Poate că are dreptate. Marele Renoir avea exact aceeași părere despre negru și despre albastrul marin.

În ori ce caz e, incontestabil, o virtute să fii sărac în culori și totuși să fii cald și artistic. Și d. Mario Ledda este și cald și artistic în culori după cum în desen e real și viguros.

D. P. Molda expune alături o sumă de lucrări de-o nervozitate care-i face cinste. Bun desenator și senzibil la culoare, d-sa aduce câteva bucăși între care nu putem trece peste portretul d-nei Lucrezia Karnabatt, un pastel admirabil și ca desen și ca expresie.

Evident, d-l Molda are energii lăuntrice care-l fac apt să meargă înainte, ceea ce constituie o serioasă cheazăie a virtuților sale pictoricești.

VICTOR ION POPA.

VA APARE DE:

EUGEN RELGIS

:-: COLOANA PRINTRE RUINI :-:

— ESEURI —

ED. ALCALAY ȘI CALAFATEANU

Polemica mărunță.— Să nu să creadă că republica literelor române a devenit cu totul și dintr'odată areadică. Numai poezii își cultivă publicitatea cu o egalitate de de tratament idilică. Printre critici sunt totuși și temperamente mai combative care pentru a deschide o ușă, preferă să-o scoată din țâșni; lupi intrați în stăna trianonică a publicisticii noastre. Și ca să nu pluthim în generalități vom cita un exemplu. Luând ca punct de plecare teatrul de la Vieux-Colombier, și poziția actuală a romanului francez față de cel englez, colaboratorul nostru d. Em. Ciomac atacă în *Revista Vremii* pe trei fronturi: *Viața Românească*, *Gândirea* și *Sburătorul*, cu aprecieri de felul acesta; „dări de seamă și note neroade prizărite în unele reviste serioase” sau „niște tineri care nu sunt nici instruiți, nici obiectivi, flecăresc în neștire cu riscul să scrie cele mai primejdioase aberații...” etc. Tinerii dela cele trei reviste, pe care-i admonestează cu atâta maturitate. d. Em. Ciomac, nu au avut cu toții înțelegerea de a tăcea. Combativul de la *Hiena*, care aștește în d. Cezar Petrescu, și-a adus aminte că d. Em. Ciomac e armean și i-a servit deci o felie de „ghiudem de Botoșani” și chiar pe... Arșibur. Și totul... pentru superioritatea lui Chesterton, Joseph Conrad, Thomas Hardy, John Galsworth asupra romancierilor francezi — ceia ce arată că de departe pot duce nobilele pasiuni literare! Prețioasele erau capabile de multe sacrificii „pour l'amour du grec”, criticii noștri

merg până la „ghiudemul de Botoșani” de dragul lui Chesterton. Thomas Hardy sau Galsworth, de care noi n'am citit nimic. Într-o ignoranță atât de flagrantă, nu ne rămâne de cât să ne declarăm, fără altă discuție, *Knock out*, și să ne retragem rușinați. Colaboratorul nostru M. I. tratat de d. Em. Ciomac cu: „Alte d. M. I. până ce o învăța să înțeleagă ce citește și să citească, dacă să nu vadă, lucrurile despre care vorbește...” și de d. Ion Marin. Sadoveanu „un d. M. I.” — n'are altă soluție de cât de a se închide în casă cu Iohn Galsworth, Conrad, Chesterton, scriitorii preferați ai criticii române, nu fără a nuși aminti și de anecdota celor doi admiratori ai lui Dante și Shakespeare care, de la o discuție în jural preferințelor lor literare, au ajuns la duel. Înainte de a succomba, admiratorul lui Dante suspină totuși:

— Și dacă l'aș fi citit măcar!

S.

„Mistica Roză” poeme de d-l Em. Ciomac. — Acum când apar mai multe cărți de studii sociale de cât de poezii suntem plăcut impresionați de apariția volumului d-lui Em. Ciomac, cu lirismul lui cald și tineresc.

Dacă ne bucurăm însă de spiritul în care sunt scrise poemele d-lui Em. Ciomac, ele nu ne aduc de loc cristalul nou, făurit de personalitatea creatoare și independentă. Începând cu „Poemul despărțirii” — care, cu toate lungimile e impresionant — volumul e de un mussetism evident de inspirație și

de un eminescianism de formă tot atât de evident. Limba, ritmul și imaginile poartă încă mireasma tare a versurilor autorului celui mai adânc și mai prețuit pe care l-am avut. Dar, pe măsură ce înaintezi în cetii, te miră descreșterea

și estomparea acelei esențiale calități de care am pomenit „*Mistea Roză*” care dă și titlul volumului e prea diluată și ne înșală în așteptările noastre. Versurile de războiu sunt slabe, — cu excepția, poate, — a „*Rugăciunii*” (pag. 70).

„...pe deal, din umbră, începui prelung să sune
 „Chemătoare, lânguioasă, goarna pentru rugăciune...
 „Către răsăritul negru, toate fețele se'ndreaptă
 „Așteptând de-acolo par'că viitoarea lume dreaptă,
 „ — Lumea lor fâgăduită să răsară din mormânt...”

Poesia d-lui Ciomac devine ecoul profetic al frământării și năzuinții celor mulți și buni. Și, mai departe, — odată cu soarele care „redeșteaptă” nesfârșitele murmururi, —

„Zorii rumenesc cuprinsii, tabăra, bordeiul, cortul...
 „Cu privirile așintite drept în soare, — șade mortul
 „Galben, — pe genunchii țepeni și cu ochii albi și reci...
 „Rânjetul de așteptare l-a încremenit pe veci...”

E resemnarea impusă, resemnarea morții și a veșniciei...
 În general foarte multă visare și muzicalitate.

G. S.

Întră, desigur, în programul oricărei reviste culturale de a căuta toate pretextele pentru a fixa în mintea contemporanilor numele oamenilor mari. Centenarele, datele mai însemnate, producerea unei lucrări monumentale sunt deci binevenite revistelor ce vor să facă o operă de vulgarizare. D. N. Iorga a intrat într-o fază de celebritate atât de acută, încât nu are nevoie de alte motive pentru a i se închina numere speciale de cât serbarea numelui. Sfântul Neculai a intrat deci în calendarul nostru cultural așa că „*Flacăra*” ne oferă, fără nici o altă explicație, un număr închinat în întregime acestui prodigios contemporan. Activitatea d-lui Iorga e atât de vastă și de meritoasă încât cercetările serioase asupra ei sunt binevenite oricând; nu vedem însă ce putem câștiga de pe urma unor articole improvizate, reduc de reportaj literar sau de amintiri ce se de pildă, la oferirea unui pahar de apă profesorului însetat. Tot așa cred că i se face un rău serviciu d-lui Iorga, punându-l să se exprime în chestiuni estetice sau

să-și dea părerea asupra literaturii moderne. Acest artist incontestabil, care ne-a dat pagini admirabile de proză caldă și inspirată, este atins de o gravă infirmitate în materie estetică. Nefițelegând muzica și pictura, și celiace e mai ciudat, având un detestabil gust literar, încurajează de douăzeci de ani platiitudinea artistică. Să nu ni se amintească de *Sămănătorul*: acolo, d. N. Iorga a venit la o revistă făcută de alții, cu talente grupate dinainte, căreia i-a insuflat, negreșit, o actualitate, prin admirabilul său talent polemic și prin activitatea lui neobosită. De atunci însă nu ne-a dat decât o serie de mici publicațiuni fără nici o valoare literară și cu o lipsă de simț estetic intristătoare. Gustul poetic al d-lui N. Iorga se opriese la I. U. Soriciu; e de mirare chiar că a progresat până la d. Nichifor Crainic. A-l întreba deci despre curentele noi literare este un fel de impietate; și fii lui Noe cunoșteau întrebuițarea pioasă și decentă a vișej de vie. D. N. Iorga e interesant prin cu totul altele decât prin păreri literare sau drame.

EDITURA „ANCORA" ALCALAY & CALAFATEANU

BUCURESTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

CARTI FOLOSITOARE ::

♦ ♦ ♦ pentru **COPII ȘI TINERIME**

BASME DE CRACIUN

SI

POVESTEA MINUNATA

DE

VICTOR EFTIMIU

2 volume de câte 160 pagini, ediții de lux
cu ilustrațiuni în text și planșe colorate. Lei 25.—

Băiatul pierdut	Lei 6.—
Făt-frumos din lacrimi	" 6.—
Tinerețe fără bătrânețe	" 6.—
Pădurea ursitoarelor	" 6.—
Katalina	" 6.—
Șarpele fermecat	" 6.—
Minunea Sfântului Ilie	" 6.—
Pățania Călugărului Gherasim	" 6.—
Alina-Linda	" 6.—
Trei îngeri	" 6.—

BIBLIOTECA RGZĂ

Nenorocirile Sofiei de Contesa de Segur ediție ilustrată . Lei 16.—
După ploae, vreme bună idem . „ 25.—

BIBLIOTECA UNIVERSALĂ

Grădina Raiului de Andersen Lei 5.—
 „ „ „ în legătură de lux „ 12.—

De vânzare la toate librăriile din capitală și provincie

CENTRALA „MISSIR”

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 10.000.000

♦ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ♦

Sucursale : BUCUREȘTI — Sta. Lipscani, 22 și Calea Victoriei, 110
In țară : Ploiești, Buzău, Galați, Brăila, Focșani, Constanța,
Temișoara, Brașov, Cluj, Cernăuți, Chișinău, Oradea-Mare,
Arad, Târgul-Mureș, Râmnicul-Sărat, Pitești, Craiova,
Turnu-Severin, Târgoviște, Botoșani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăți pentru saison

Atelier de Cretorie de primul rang pentru Dame și Domni

♦♦♦ Prețuri mai ieftine ca oriunde ♦♦♦

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUȚĂȚILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale : Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI : LENA-

JURI : PÂNZETURI

ARTICOLE de MARIAJ

: GALANTERIE :

Mare Raion de

FURNITURI de MODE

INCĂLȚĂMINTE, etc.

Prețurile excepționale

: Gustați delicioasele :

produse ale

BONBONERIEI : :

: : RENAISSANCE

cari se găsesc în detalii la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

și în toate sucursalele

MISSIR

DIN ȚARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45